VITA

Zöldenergia Program a szociális feszültségek enyhítéséért

GERGELY SÁNDOR

Kulcsszavak: zöldenergia, kistérség, szociális helyzet, zöldenergia program forgatókönyvek.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Magyarországon az 1990-es évektől kezdve az egyes régiók, kistérségek közötti fejlettségbeli különbségek növekedtek, a kormányzati intézkedések nem voltak képesek ezt ellensúlyozni. A 174 magyarországi kistérségből a 33 leghátrányosabb helyzetűben él a lakosság egytizede. Ezek elhelyezkedését belső és külső perifériális állapot jellemzi. Helyzetük javítását az általunk megalkotott szociális zöldenergia program szolgálhatná, melynek gazdasági és társadalmi hatásai főként a legkedvezőtlenebb helyzetű társadalmi csoportokat segíthetnék.

Az általunk kidolgozott magyar zöldenergia program forgatókönyve három változatban tartalmazza a gazdasági, társadalmi jellemzőket, valamint ezek költségvetési hatását. Ezek lokális fejlesztő hatására az energiapiaci fejlemények tükrében hosszú távon és növekvő mértékben lehet számítani.

1. A KEDVEZMÉNYEZETT KISTÉRSÉGEK JELENLEGI BESOROLÁSA

A 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat meghatározta a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszerét, mely szerint 5 mutatócsoport – gazdasági, infrastrukturális, társadalmi, szociális, foglalkoztatási – alapján képeznek egy komplex mutatót, ami meghatározza az adott kistérség fejlettségét. Magyarország kistérségei lehetnek kedvezményezettek, vagyis többlettámogatások címzettjei, illetve az átlagosnál jobb gazdasági helyzetűek, amelyek nem tartoznak a kedvezményezett kistérségek közé. A határozat alapján kedvezményezett kistérségeknek minősülnek a hátrányos helyzetű (94 kistérség) és ezen belül a leghátrányosabb helyzetű (47 kistérség) kistérségek, melyek közül is kiemelkednek azon kistérségek, ahol a felzárkóztatás érdekében komplex programot (33 kistérség) kell kidolgozni.

A határozat alapján kedvezményezett kistérségeknek minősülnek a hátrányos helyzetű kistérségek és ezen belül a leghátrányosabb helyzetű kistérségek. Hátrányos helyzetű kistérségnek kell minősíteni azokat a kistérségeket, amelyeknek komplex mutatója kisebb, mint az összes kistérség komplex mutatójának átlaga. A hátrányos helyzetű kistérségeken belül azokat a legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező kistérségeket, amelyekben az ország lakónépességének 15%-a él, leghátrányosabb helyzetű kistérségeknek kell minősíteni. Azokra a legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező leghátrányosabb helyzetű kistérségekre, amelyekben az ország lakó-

népességének 10%-a él, felzárkóztatásuk érdekében – alapvetően európai uniós forrásokra építve – komplex programot kell kidolgozni, és annak megvalósítását kiemelten szükséges támogatni.

2. A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ KISTÉRSÉGEK JELLEMZŐI

A hátrányos helyzetű kistérségek jellemzői

- gyenge gazdasági potenciál;
- súlyos foglalkoztatási és foglalkoztathatósági problémák;
- nagyfokú és tartós munkanélküliség;
- jövedelemhiány;
- szegénység, nagymértékű szociális rászorultság;
- mindezek területi halmozódása.

A hátrányos helyzet kiváltó okai

• gazdasági hátrányok
- a kedvező befektetési/működési feltételeket kereső spontán piaci folyamatok hatása
- gazdasági centrumoktól, magterületektől való távolság
• településszerkezeti hátrányok
- a kistelepülések magas aránya
• térszerkezeti hátrányok
- periférikus elhelyezkedés
• társadalmi-kulturális hátrányok
- alacsony képzettség
- tartós munkaerő-piaci kiszorítottság
- előítéletek, diszkrimináció

A KSH adatai alapján kijelölt 33 leghátrányosabb helyzetű kistérségben él az ország lakosságának 10 százaléka, összesen 1 millió ember. Ezek a vidéki szegénység gócpontjai, ahol a családok túlnyomó része segélyekből és alkalmi munkából él. Számukra a legalapvetőbb civilizációs feltételek sem biztosítottak, így ezeken a területeken nem halogatható tovább a felzárkóztatás megkezdése (1. táblázat).

A 33 kistérség településeinek

- 10%-án (72 településen) még egyszemélyes gyermekjóléti szolgáltatás sem működik;
- 96%-ában (690 településen) nem teljesül a gyermekek napközbeni ellátási kötelezettségének egyik formája sem (bölcsőde, hetes bölcsőde, családi napközi, házi gyermekfelügyelet);
- 36%-a legfeljebb az egyik szociális szolgáltatást biztosítja: csak az étkeztetést, a házi segítségnyújtást, vagy a falu/tanyagondnoki szolgáltatást;
- 62 településen egyetlen szociális alapellátás sem biztosított ezek közül.

1. táblázat

A 33 leghátrányosabb helyzetű kistérség

Régió	Kistérség
Észak-Magyarország	Edelényi, Encsi, Ózdi, Sárospataki, Szerencsi, Szikszói, Abaúj-Hegyközi, Bodrogközi, Mezőcsáti, Tokaji, Hevesi, Bátonyterenyei
Észak-Alföld	Baktalórántházai, Csengeri, Fehérgyarmati, Mátészalkai, Nyírbátori, Vásárosnaményi, Berettyóújfalui, Tiszafüredi
Dél-Alföld	Bácsalmási, Jánoshalmai, Mezőkovácsházai, Sarkadi, Kisteleki
Dél-Dunántúl	Sásdi, Sellyei, Szigetvári, Tamási, Barcsi, Csurgói, Lengyeltóti, Kadarkúti

Forrás: 311/2007. (XI.I) Kormányrendelet

A leszakadó kistérségek hanyatlásának megállítása, gazdasági és társadalmi felzárkózásuk megkezdése érdekében indította a kormány – uniós források felhasz-

nálásával – az *Új Magyarország Felzárkóztatási Programot*. A program célzott humánerő-fejlesztést, térségi gazdaságfejlesztést, valamint környezeti és infrastruktúra-fejlesztést kíván megvalósítani. A felzárkóztatás és a fejlesztés területei:

I. Komplex humánerőforrás- és közszolgáltatás-fejlesztés: a különböző operatív programok által kínált fejlesztési lehetőségek helyi összehangolásának elősegítése

- a közoktatás kínálatának és minőségének javítása;
- a szociális és munkaügyi szolgáltatások kínálatának és minőségének javítása;
- egészségmegőrzés, az egészségügyi ellátás javítása;
- a szociális gazdaság bővítése;
- a települési, térségi és intézményi szegregáció visszaszorítása;
- a közösségi/kulturális értékek fenntartható hasznosítása, a civil társadalom megerősítése.

II. Komplex térségi gazdaságfejlesztés: a leghátrányosabb helyzetű térségek gazdasági teljesítményének növelése érdekében elsősorban a foglalkoztathatóság, munkaerő-mobilitás és vállalkozásfejlesztés összekapcsolódásának erősítése

- a gazdasági és az önfenntartásra képes szereplők számának bővítése, befektetésösztönzés;
- technológiai fejlesztések támogatása;
- a gazdasági kapcsolatok bővítése (térségeken belül, a magterületek felé, vertikális, horizontális);
- az üzleti szolgáltatások bővítése (pénzügyi, tanácsadói, infrastrukturális).

III. Komplex környezeti és infrastrukturális fejlesztés

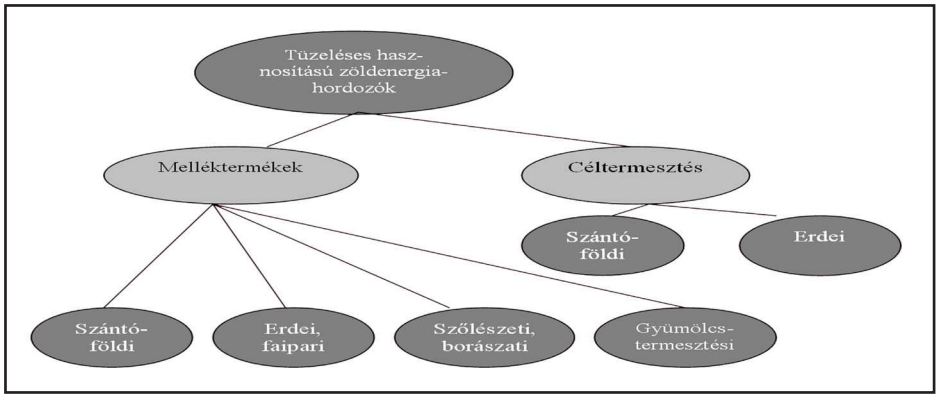
- az egészséges ivóvíz biztosítása, alternatív szennyvíztisztítás;
- a természeti értékek fenntartható hasznosítását célzó fejlesztések;
- a megújuló energiák hasznosítását és a hatékony energiahasznosítást célzó energetikai fejlesztések;
- a közlekedésfejlesztés és új alapokra helyezett közlekedésszervezési megoldások;
- szélessávú internet és IKT fejlesztések.

3. SZOCIÁLIS ZÖLDENERGIA PROGRAM

Munkánkban zöldenergiaként nevesítjük a tüzeléses hasznosításra alkalmas zöldenergia-hordozókat, vagyis azokat az elsődleges biomassza-féleségeket, amelyek a növénytermelésben, a kertészetben és az erdészetben keletkeznek és/vagy termelhetők. Ezeket az 1. ábrán szemléltetjük.

1. ábra

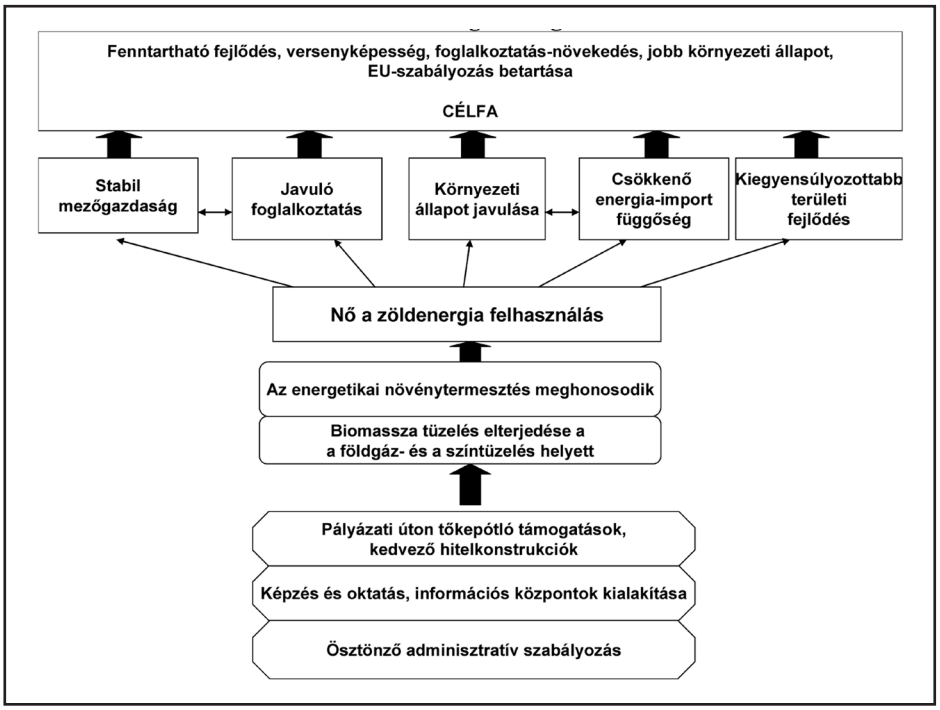
Tüzeléses hasznosítású zöldenergia-hordozók

A hátrányos helyzetű kistérségekben a mezőgazdasági termelési struktúra megváltoztatásának egyik lehetséges útja az energetikai növénytermelés elterjesztése.

2. ábra

A Szociális Zöldenergia Program célrendszere

Forrás: Urbán, 2007

A hátrányos helyzetű kistérségek gondjait okozza/növeli lakosságának kedvezőtlen demográfiai összetétele, a rendkívül rossz gazdasági mutatók, az alacsony iskolázottság. Ezekben a kistérségekben a legrosszabb komfortfokozatú a lakásállomány. Itt a legalacsonyabb a foglalkoztatottság és legmagasabb a munkanélküliség. Mindezek után nem meglepő, hogy innen vándorolnak el legtöbben az ország kedvezőbb adottságú tájaira.

A problémákat tetézi a rendkívül rossz körülmények között élő népesség átlag feletti aránya, a kistelepülések és az ott élők magas száma, valamint a „városhiányosság", aminek következtében a népesség országos átlagnál jóval nagyobb része él falvakban.

A ZÖLDENERGIA-TERMELÉSHEZ SZÜKSÉGES TERMŐFÖLD

A Szociális Zöldenergia Program megvalósításában a következő földterületek hasznosíthatók

- állami és önkormányzati tulajdonú;
- a helyi lakosok tulajdonában lévő;
- bérelt földterületek (önkormányzattól, államtól, helyi lakosoktól);
- tartós földhasználatban lévő földterületek.

Csak akkor érdemes energetikai faültetvényt létesíteni, ha:

- nagyobb jövedelmet hoz egy hektáron, mintha más kultúrával hasznosítanák;
- az így előállított energia hosszú távon olcsóbb az egyéb hozzáférhető energiaforrásoknál;
- hosszú távon igény jelentkezik az apríték felhasználására;
- hosszú távon rendelkezésre áll a földterület.

A Szociális Zöldenergia Program megvalósításában a legfőbb cél az elmaradott településeken, kistérségekben élő hátrányos helyzetű társadalmi rétegek számára munkahelyet és megélhetést teremteni. A program elsősorban a gazdálkodók, a munkanélküliek, a fogyatékkal élők és a romák számára kíván segítséget adni ahhoz, hogy ezen társadalmi csoportok munkalehetőségekhez jussanak, ezáltal növelve az életszínvonalukat (2. ábra).

A SZOCIÁLIS ZÖLDENERGIA PROGRAM HATÁSA A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TÁRSADALMI RÉTEGEKRE, TELEPÜLÉSEKRE ÉS KISTÉRSÉGEKRE

A Szociális Zöldenergia Program hatása a foglalkoztatáspolitikában, a település, kistérség lakosságmegtartó képessége növelésében mutatkozik meg. Kezdetben a zöldenergia program drágábbá teheti az energia-előállítást, ám a felmerülő személyi költségek nagy része helyben marad, ezáltal csökkentve az önkormányzatok szociális kiadásait.

Az új munkahelyek teremtése az új üzemekhez, a logisztikához és a mezőgazdasági munkákhoz kötődik, de nagy részük a járulékos beruházások révén jön létre. A megtermelt zöldenergia-alapanyag szállítása, tárolása, őrzése teljesen új feladatot teremt az adott településen és kistérségben.

A sikeres Szociális Zöldenergia Program megvalósításakor többletjövedelem áramlik a településre, a kistérségbe, ráadásul a nagy szegénységgel küzdő falvakban teremtődik a legtöbb új munkahely a nagyobb élőmunka-igényű termelés idénymunkái miatt. Az így létrejövő anyagi biztonság, a támogatásokkal kiegészülve, a gazdáknál elősegíti a biztosabb megélhetést. Ez a többletjövedelem aggregáltan és tartós együttműködést feltételezve egyre nagyobb mértékben fogja növelni a helyi életszínvonalat. Ezzel egy időben növeli a helyi önkormányzatok adóbevételeit is. A hatások egymást erősítve együttesen olyan beruházás-növekedést – infrastruktúrafejlesztés, új ipar és kereskedelem letelepedése – indukálhatnak a hátrányos helyzetű településeken, kistérségekben, amelyek e program nélkül nem valósulhatnának meg. Tovább növeli a pozitív hatást, hogy a beruházások nagy része a helyi munkaerők és szakértők felhasználásával valósul meg. A lakossági életszínvonal növekedése is olyan termelő, szolgáltató és kulturális vállalkozásokat vonzhat a hátrányos helyzetű településekre, amelyek ez idáig helyi fizetőképes kereslet nélkül nem élhettek volna meg. A létrejövő fejlődés nemcsak ott tartja a pénzt a hátrányos helyzetű kistérségekben, hanem kívülről is szívhat be tőkét.

Felmerül a kérdés: hogyan valósítható meg a Szociális Zöldenergia Program? A program alanyai első szinten a települések, második körben a települések összefogásával a kistérség. A Program szervező központjai a *Vegyes Hasznú Kiserőművek* vagy a *Falu Fűtőművek* lehetnek.

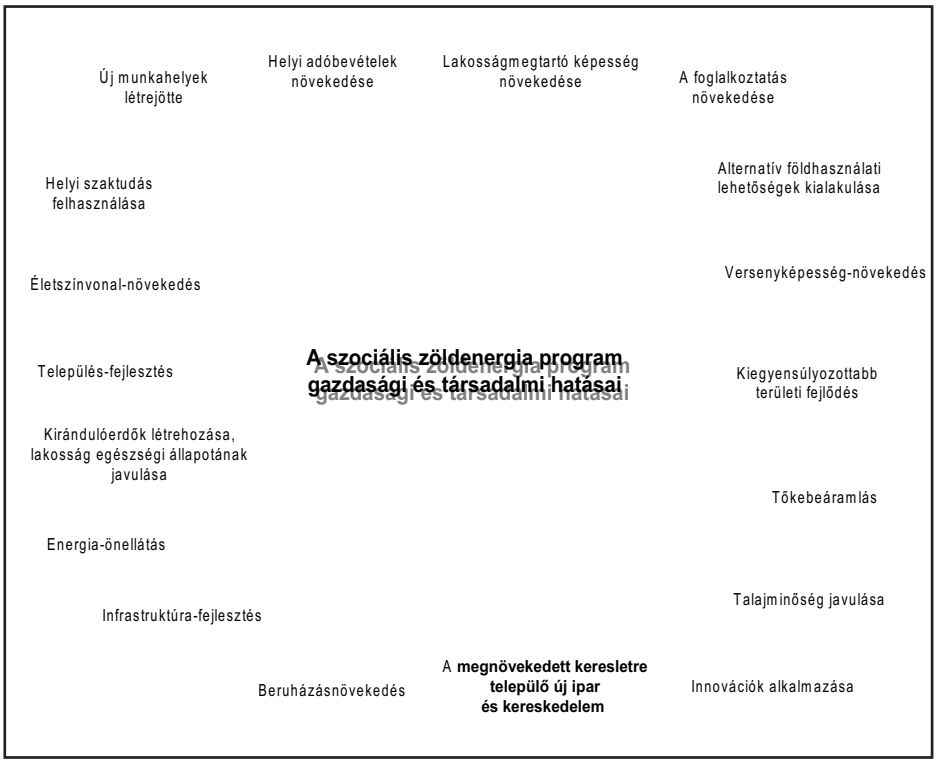
A *Vegyes Hasznú Kiserőművek* (VHK) olyan 0,5-10 MW elektromos teljesítményű kogenerációs vagy trigenerációs erőművek, amelyek a fejlett országokban százszámra találhatóak. Ezek fűtőanyaga lehet minden olyan zöldenergia-hordozó, amelyet alkalmassá tesznek a VHK-ban való eltüzelésre.

A *Falu Fűtőművek* abban különböznek a Vegyes Hasznú Kiserőművektől, hogy nem termelnek elektromos energiát, de a megtermelt hőt itt is fel lehet használni fűtésre és hűtésre egyaránt.

A 3. ábra a Szociális Zöldenergia Program gazdasági és társadalmi hatásait mutatja be.

3. ábra

A Szociális Zöldenergia Program gazdasági és társadalmi hatásai

Forrás: Urbán, 2007

2. táblázat

A Szociális Zöldenergia Program ökonómiai jellemzői

Szcenárió változat	Beruházás: Zöldenergia faültetvény	Termés (ezer tonna)	Termelési érték (milliárd Ft)	Termelési költség (milliárd Ft)	Adózás előtti jövedelem (milliárd Ft)	Állandó foglalkoztatott (fő)	Termelési érték/ Foglalkoztatott (millió Ft)	Adózás előtti eredmény/ foglalkoztatott (millió Ft)
1. változat: 200 000 ha	Saját erő: 70 Mrd Ft Támogatás: 70 Mrd Ft Összesen: 140 Mrd Ft	1600	240	210	30	30 000	8	1
2. változat: 400 000 ha	Saját erő: 140 Mrd Ft Támogatás: 140 Mrd Ft Összesen: 280 Mrd Ft	3200	480	420	60	60 000	8	1

A kidolgozott programban 200 ezer és 400 ezer hektár energetikai faültetvény létrehozása szerepel (2. tábázat).

Kiemeljük, hogy a búza-, kukoricatermelésre alkalmatlan területek is megfelelnek zöldenergiafa-termelésre. Ezek a területek jelenleg túlnyomórészt parlagok, vagy hasznosítatlan gyepek. A másik kiemelendő szempont a jelentős foglalkoztatottakra vetített adózás előtti eredmény, amely hosszú távon fenntartható a várható piaci trendek miatt. A harmadik kiemelésre méltó tényező a jelentős foglalkoztatási többlet, amely 30 000 vagy 60 000 fő lehet, mégpedig túlnyomórészt a tartós munkanélküliek számát csökkentő módon.

4. MAGYAR ZÖLDENERGIA PROGRAM SZÍNTEREI

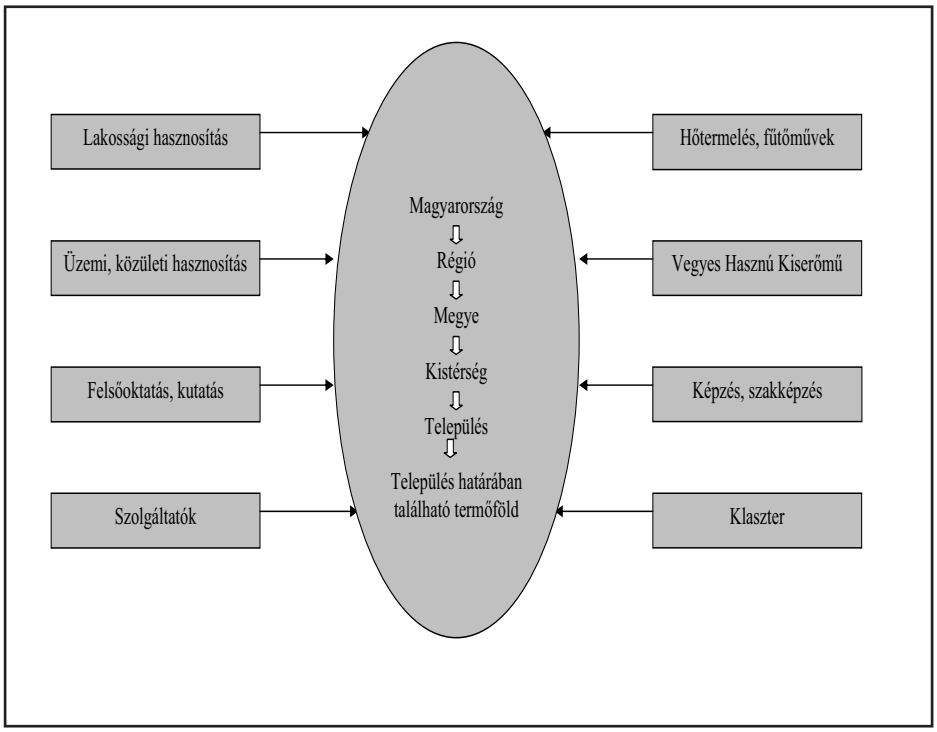
A zöldenergia-termelés és -hasznosítás színtereit foglaljuk össze a 4. ábrán.

5. A MAGYAR ZÖLDENERGIA PROGRAM HATÁSAI

A magyar zöldenergia program megvalósításának várható hatásait foglaltuk össze és jelenítettük meg az 5. ábrán.

4. ábra

A zöldenergia-termelés és -hasznosítás színterei

5. ábra

A magyar zöldenergia program megvalósításának várható hatásai

- Csökkenti a potenciális élelmiszer-termelő területet ⇨Európai Unió energiaerdő program
- Csökkenti a hazai gabona-túltermelést
- Csökkenti az Európai Unió gabonai intervenciós kasszájára nehezedő nyomást
- Csökkenti az intervenciós gabonakészletek átmeneti finanszírozási kényszeréből adódóan a magyar költségvetésre nehezedő nyomást
- Új impulzusokat ad a növénynemesítési és technológiai kutatás-fejlesztésnek
- A bioalkohol- és a biodízel-előállítás során keletkező melléktermékek új fehérjetakarmány-források, egyúttal importkiváltó tényezők is
- A biogáz-előállítás során környezetbarát talajtápanyag keletkezik
- A zöldenergia égetéses hasznosítása során ásványi talajtápanyag keletkezik
- Új bevételi forrás az agrártermelőknek
- Hosszú távon keresleti, piaci kilátások
- Új jövedelemforrás termelőknek, szolgáltatóknak
- Új munkakultúra kialakítására ösztönöz
- Új tudáskészlet elsajátítására késztet
- Új készségeket kell megtanulni
- Növeli az ország alkalmazkodóképességét
- Kedvezőtlen termőhelyi adottságok között új jövedelemszerzési, foglalkoztatási lehetőség
- Parlagok, elhanyagolt területek hosszú időszakon át kultúrállapotban tarthatóak
- Csökkenti az allergén parlagok területét
- Csökkenti az ország energiaellátásának importfüggőségét
- Csökkenti az energiahordozó-importot
- Javítja az ország külkereskedelmi mérlegét
- Csökkenti az energiahordozók terén jellemző importfüggőséget
- A növekvő fosszilis energiahordozó-ár ellen hat
- A hátrányos helyzetű területeken is új esélyt ad
- Az egyes zöldenergia-források hasznosítása során olyan szinergikus hatások keletkeznek, amelyek kiaknázása tovább növeli az előnyöket (takarmányok ⇨ állattenyésztési trágyák⇨ talajerőpótlás stb.)